AOFDersleri.com

ÜNİTE-1 TÜRK SOSYOLOGLARI

Ziya Gökalp ve Prens Sabahattin

A) ZİYA GÖKALP

1) Görüşlerinin Biçimlenişi ve Sosyoloji Anlayışı

- Türkiye'de ilk sosyoloji bölümünü 1914 yılında Ziya Gökalp kurmuştur.
- Ziya Gökalp, Türkiye'de milliyetçi, toplumcu, dayanışmacı ve modern bir toplum oluşturma doğrultusunda sosyolojiden yararlanmıştır.
- Ziya Gökalp ilk düşünsel etkileri ve sosyolojik görüşlerinin alt yapısını babası Tevfik Bey, amcası Hasip Bey, fen bilgisi hocası Yorgi Bey ve daha sonra tanıştığı Naim Bey'den almıştır.
- Babası Tevfik Bey, Batı tarzı bir eğitim almasını sağlayarak onun Batılı liberal görüşlerle vatanseverlik ve dini inançları uzlaştırmasında; amcası Hasip Bey, Arapça ve Farsça öğrenerek İslam felsefesi, İslam hukuku ve Doğu düşüncesiyle tanışmasında;
- Dr. Yorgi Bey, bir toplumda reform yapmadan, rejim değişikliğine gitmeden yapılanların kalıcı olması için o toplumun en iyi şekilde incelenmesi ve tanınması için bilgi sahibi olmanın gerekliliği konusunda
- Naim Bey de hangi ilkelerin, görüşlerin bir milleti uygarlığa götürebileceğinin araştırılarak millete telkin edilmesinin gerekliği, açık bir program dâhilinde elde edilen kazanımların ve meşrutiyet değerlerinin halk desteği sağlanarak korunması gerektiği noktasında Gökalp'ın görüşlerinin oluşmasında, onun sosyolojiye, milliyetçi Doğu ve Batı düşüncesini birlikte değerlendirme anlayışına yönelmesine yol açmışlardır.
- Doğu ile Batı arasında sentez yapmak, Batıcılaşırken Doğu kültürünü de tanımak, mevcut toplumun özelliklerini ortaya çıkarmak; toplumsal yapının özellikleri, o özelliklerle uyumlu bir devrim yapılmasını, meşrutiyet fikrini benimseyecek ve savunacak çevrelerin oluşturulması gibi açılımlar sunan bu dört kişi, Ziya Gökalp'ın düşünce dünyasının bütününü etkilemiştir
- Fransız sosyologu Emile Durkheim'ın görüşlerinin etkisinde kalmış ve onun görüşlerini Türkiye'ye aktararak temsilciliğini yapmıştır.
- Fransız düşüncesinin Türkiye'ye etkisi Ziya Gökalp ile birlikte ve yeni bir olay değildir.
- Genç Osmanlılar ve ittihatçılar yıllar boyu genellikle Fransız düşüncesinin ve pozitivizmin etkisini taşımışlardır.
- Avrupa'da egemen olan sosyoloji ekolleri de ağırlıklı olarak Fransız kaynaklı olmuştur
- Batılı toplumların sorunlarını çözmek üzere kurulan sosyoloji Osmanlı toplumunun sorunlarına da çözüm üretmek ve devletin tercih ettiği Batılılaşma siyasetini savunmak üzere Türkiye'ye aktarılır.
- En uygun ekol de Fransa'da A. Comte - E. Durkheim önderliğinde geliştirilen Sosyolojizm ekolüdür.
- Ziya Gökalp de Türkiye'ye Sosyolojizm ekolüne dayalı bir sosyoloji anlayışı, yani E. Durkheim'in sosyoloji görüşlerini aktarır; toplumu, devlet kurumlarını bu görüşleri rehber alarak şekillendirmeye çalışır.
- Sosyolojizm ekolü doğrultusunda bir bilim anlayışı oluşturur ve bu anlayışı başta sosyoloji olmak üzere diğer bilim alanları ve devlet kurumlarında yaygınlaştırır.
- Ziya Gökalp, Türkiye'de sosyolojinin kurucusudur.

- Gökalp, ülkemizde, 1914 yılında, E. Durkheim'in sosyoloji görüşlerini, eğitimde esas alan bir sosyoloji kürsüsü kurmuş ve bu kürsü aracılığı ile Sosyolojizm ekolüne dayalı görüşler ülkenin egemen anlayışı, resmi görüşü haline getirilmiştir.
- Toplumun yaptığı her şey doğrudur.
- Toplumu mutlaklaştıran, ona yarı tanrısal bir kutsallık yükleyen Sosyolojizm ekolü; sosyal dayanışma, toplumsal bilinç ve iş bölümü gibi kavramlarla bireyi toplum karşısında etkisiz bir konuma taşımaktadır.
- Sosyolojizm ekolünün Türkiye'deki temsilcisi olarak Ziya Gökalp de bu görüşlere aynen katılır; çok nedeni açıklamalara izin veren determinist(gerekirci) ve pozitivist bir sosyoloji anlayışı ortaya koyar.
- Ziya Gökalp; toplumcu, dayanışmacı, ilerlemeci, milliyetçi, Batıcı ve laik bir sosyologdur.
- Bu özellikleri ile Batı tipi bir toplum modeli oluşturmaya çalışır.
- Ziya Gökalp'a göre toplumlar aşiret, kavim, ümmet aşamalarından geçtikten sonra millet aşamasına gelmişlerdir.
- Ziya Gökalp'a göre bir toplumsal aşamadan bir üst toplumsal aşamaya birdenbire geçilemez.
- Toplumlar bir aşamadan bir başka aşamaya geçerken bazı ara aşamalarda yaşarlar.
- Ziya Gökalp bir başka sınıflamasında insanlığın vahşilik ve göçebelik aşamalarından uygarlık aşamasına geçtiğini bildirir.
- Ziya Gökalp sosyolojiyi evrensel ve milli sosyoloji olmak üzere iki kısma ayırır.
- Evrensel sosyoloji, pozitivist anlayış doğrultusunda, toplumların yapısını, işleyişini ortaya çıkaracak, toplumların ilerlemesinde etkili olan genel geçer yasalara ulaşmayı amaçlar.
- Ulusal sosyolojinin amacı ise evrensel sosyoloji doğrultusunda, bu sefer, ulusların ortak özelliklerini, aynı uygarlık grubuna dâhil olan kurumlar arasındaki gizli ve açık farklılıkları, aynı kökenden gelen ulusların ortak geleneğe ne oranda uydukları, bir ulus içerisinde yer alan grupların uygarlık ve kültür düzeyleri, Türk toplumunun kimliği ve temel özellikleri üzerinde durur.
- Türk toplumunun ulaşmak istediği hedefler doğrultusunda, yeni kimlik ve toplumsal ilerleme doğrultusunda çalışır.
- Ziya Gökalp sosyolojinin üniversitede ve devlet kurumlarında yerleşmesi için yaşamı boyunca çabalamış, diğer sosyal bilimlerin gelişmesinde de öncülük yapmıştır.
- Ziya Gökalp Batıcılık, İslamcılık ve ulusçuluk görüşlerini sentezleyen ilk sosyologdur.
- "Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak" ve "Türkçülüğün Esasları" onun en bilinen eserleridir.
- Ziya Gökalp toplumsal karşıtlıklar üzerinden görüşlerini sentezler.
- Bu karşıt kavramlar arasında kültür-uygarlık, birey-toplum, halk-seçkin en bilinen ayrımlardır.
- Bu karşıt kavramlar birbirini yok saymaz, birbirini tanımlamak için kullanılır ve birbirlerine sıkı sıkıya bağlıdırlar.
- Biri olmadan diğeri de olmaz.
- Gökalp'a göre Türk ulusu Ural-Altay ailesine, İslam inandaş topluluğuna, Avrupa uluslararası birliğine bağlı bir toplumdur.

- Batı uygarlığının bir parçası olduğumuzda da en kutsal din Müslümanlık, en güzel dil Türkçe olarak kalacaktır.
- Amaç, Türkleşen, Müslümanlığını sürdüren ve Avrupalılaşan çağdaş bir Türk-İslam toplumu oluşturmaktır.
- Gökalp'a göre bireysel ve toplumsal değişimin bilimsel temelleri sosyolojinin rehberliğinde gerçekleştirilecektir.
- Ulusların düzen ve ilerleme açısından hangi yasalara tabi olduğu konusu sosyolojinin alanına girmektedir.
- Türkler de aşiret, kavim, ümmet aşamalarından sonra şimdi millet aşamasına geçmektedir.
- Sosyolojinin yol göstericiliği olmadan toplumsal ve bireysel anlamda kimlik değiştirmek ve ulusal bir devlet kurmak mümkün değildir

2) Milliyetçi Anlayış

- Ziya Gökalp sosyoloji aracılığı ile Batıcı ve milliyetçi değerlerle biçimlenmiş bir toplum oluşturmayı amaçlar.
- Buna göre toplumların evrimsel ilerleme aşamasının son basamağı ulusal toplum ve devlet aşamasıdır.
- Ortak duygular, ülküler, sınırlar etrafında toplanan belirli bir toplum, bir ulusu oluşturur.
- Ulusal bir ülkü oluşturulmadan ve sınırlar belirlenmeden bilinçli bir millet olunamaz.
- Anadolu'da yaşayan, üst kimlik olarak kültürel açıdan Türklüğü ve Müslümanlığı benimseyen herkes, Türkiyecilik bağı ile bu ülkeye bağlıdır.
- Gökalp'a göre, kültürü bir toplumdaki din, dil, ahlak, hukuk, siyaset, sanat, ekonomi, e¤itim gibi kurumların toplamı olarak tanımlamak gerekir.
- Millet de bir kültür zümresidir.
- Kültürün en belirgin bileşenleri dil ve dindir.
- Gökalp'a göre dil ve din Türk ulusunun ayrılmaz parçalarıdır.
- Gökalp bir kültür milliyetçisidir ve asla ırkçı değildir.
- O, ırk ve ırkçılığı bilimsel tezler kullanarak reddeden nadir sosyal bilimcilerden biridir.
- Buna göre, ırkın mevcut olabilmesi için kazanılmış niteliklerin atalardan çocuklara kalıtım yolu ile geçmesi zorunludur.
- Göçler, savaşlar ve daha birçok faktör tarih öncesinde insanların birbirine karışmalarını sağlayarak, saf ırk sorununu toptan çözmüştür.
- Sosyal özellikler, organik mirasla değil, eğitimle geçer.
- Çocuk doğarken toplumsal değildir.
- Hiçbir toplumsal kurumla ilgisi yoktur.
- Değer duyguları ile kavramları çocuklar eğitim sürecinde kazanırlar.
- O nedenle her toplum kendine özgü bir ırk değil, ayrı bir kültür topluluğudur.
- Irkların ulusal karakter üzerinde hiçbir rolü yoktur.
- Toplumun temelini eğitimle aktarılan kültür oluşturur.
- Bazı kavimlerin siyasi ve medeni gelişmelere ulaşması, bazılarının ise bunu elde edememesi, açık bir biçimde şu ya da bu ırktan oluşuna bağlı değildir.
- Toplumların medeni düzeyleri, coğrafi ve tarihi bir takım nedenlerle ilgilidir.
- Irkçılık karşıtı bir milliyetçilik anlayışı geliştiren Gökalp, Türkçülük ülküsünü yakından uzağa, gerçekten ideale doğru; Türkiyecilik, Oğuzculuk ve Turancılık şeklinde sıralar.

- Gökalp'a göre millet; soyla, budunla, coğrafya ile siyasetle ilgili bir topluluk değildir.
- Millet; dil, din, ahlak ve estetik bakımdan ortak olan, yani ortak duygular taşıyan, aynı eğitimi almış bireylerden oluşan kültürel bir topluluktur.
- İnsanın kendisini bağlı saymadığı herhangi bir toplum onun ulusu olamaz.
- Önemli olan bir insanın hangi kanı taşıdığı, hangi ırka mensup olduğu değil, hangi kültüre bağlı olduğudur.
- Bir insan hangi eğitim sürecinden geçmişse, kendisini hangi ulusa bağlı hissediyorsa ve hangi ulusun ülküsünü taşıyorsa o millete mensuptur.

3) Kültür-Uygarlık Ayrımı

- Ziya Gökalp'ın Türk sosyolojisine kazandırdığı önemli görüşlerden biri de kültür uygarlık ayrımıdır.
- Ziya Gökalp kültür-uygarlık ayrımı Batılı sosyologların gelişmiş gelişmemiş, az gelişmiş, Doğu-Batı toplum ayrımlarına karşılık ürettiği bir açıklama biçimidir.
- Kültür Doğu'da, uygarlık Batı'dadır.
- Kültür ulusal, uygarlık uluslararasıdır.
- Kültür; çevreye, yerele; uygarlık merkeze aittir.
- Hisler, değerler, ülküler, gelenekler, töreler, güzel sanatlar, ahlak, sözlü ve yazılı edebiyat, dil, din, hukuk, iktisat ulusun kültürünü oluşturur.
- Kültürel değerler orijinalliği, sadeliği, doğallığı, derinliği ifade eder ve toplum şuuru altında gelişir.
- Kültür sübjektiftir.
- Akıl, bilim, bilgi, yöntem ve teknoloji ise uygarlığın bileşenleridir.
- Uygarlığa ait değerler, bilinçli olarak doğar, gelişir.
- Uygarlık objektiftir.
- Uygarlık aynı gelişmişlik düzeyinde bulunan birçok ulusun toplumsal yaşayışının ortak toplamıdır.
- Öznel nitelik taşıyan unsurlar kültüre, nesnel nitelik taşıyan unsurlar uygarlığa aittir.
- Sanayileşmiş Batılı toplumlar uygarlık, sanayileşememiş Batı dışı toplumlar kültürel açıdan zengindir.
- Bir ulusun uygarlık düzeyi arttıkça, kültür düzeyi zayıflamakta, bozulmaktadır.
- Ziya Gökalp, kültürü oluşturan bileşenlerin aynı zamanda uygarlığı oluşturduğunu, kültürle uygarlığın ayrıştırılamayacağı gerçeğini de kabul eder.
- Kültürü oluşturan unsurlar birkaç ulusun ortak paydasına dönüşmesi ile uygarlığın bileşenleri olabilir.
- Gökalp'a göre kültür uygarlığa mal edilmedikçe, ulus tarafından benimsenemez
- Gökalp'a göre kültürün dışarıdan alınmasına gerek yoktur.
- Buna karşın teknik bilgi dışarıdan alınabilir.
- Batı düzeyine ulaşmak için Avrupa'dan sadece teknik anlamında uygarlık almak ve onu Türk kültürü ile yeniden şekillendirmek, Türkiye'nin gelişmesini sağlayacak tek yoldur.
- Uygarlık, insanlığın ortak malı olduğu için kolayca başka bir yerden alınabilir.
- Oysa kültür dışarıdan alınamaz

4) Halkçılık Anlayışı

- Gökalp sosyolojisinde halkçılık milliyetçiliğin ikiz kardeşi olarak yerini alır.
- Ziya Gökalp, milliyetçi ve halkçı görüşleri beraber değerlendirmiştir.
- Halkçılık, halka dayanmaktır
- Halk, saflığını koruyan kesimdir.

- Bilim; ırklar, cinsler, uluslar, kastlar ve sınıflar arasında eşitsizliklerin yapay olduğunu göstermiştir.
- Bunun için tüm eşitsizliklerin ortadan kaldırılması gerekir.
- Bunu gerçekleştirecek olan da halkçılık ilkesidir.
- Halkçılık; ırklar, uluslar, cinsler arasında eşitliği sağlamayı kendisine ilke edinmiştir.
- İnsanlar dünyaya eşit haklarla gelir.
- Hiçbir çocuk esir veya serf olarak doğmaz.
- Bunları daha sonra yapay şekilde edinmiş olur.
- Daha eşitlikçi, insancıl ve demokratik bir dünya kurulmalıdır.
- Aydınlar ile halk arasındaki yabancılaşma da yine halkçılık anlayışı ile ortadan kaldırılmalıdır.
- Halk ve aydın daha iyi bir gelecek adına, aynı hedefler etrafında birleşmelidir.
- Yine uluslararası arenadaki farklılıklar giderilmeli, eşitlikçi ve özgürlükçü bir dünya kurulmalıdır.
- Ülkemizde kültür yalnız halkta vardır.
- O nedenle aydınlar iki amaç doğrultusunda halka doğru gitmek zorundadırlar: Halktan kültür almak ve halka uygarlık götürmek aydının temel görevidir.
- Ziya Gökalp'a göre, her toplumun iki Uygarlığı vardır:
  - Resmi uygarlık ve halk uygarlığı.
  - Milletin ruhunu halk, bedenini hükümet oluşturur.
  - Hükümet; kabine, meclis, ordu, idare ve vilayet meclislerinden, mektepler gibi işlerin sıkı kurallara bağlandığı teşkilatlardan, divanlardan ibarettir.
  - Halk ise aile, köy, aşiret, cemiyet, sanat kurumları, dinsel ve dilsel cemaatler, siyasi partiler gibi bir takım ocaklardan oluşur.
- Gökalp'a göre, halk saflığın, bozulmamışlığın simgesidir.
- Halkın zengin ve keşfedilmeyi bekleyen özellikleri bulunmaktadır.
- Bu özelliklerin ortaya çıkarılarak yararlanılması gerekir.
- Bu işi yapacak olan da halk bilimidir.
- Ziya Gökalp, halkçılık ilkesi çerçevesinde halk ile aydınlar arasındaki yabancılaşmayı giderecek yöntemler önerir.
- Buna göre, ulusal seçkinler olarak nitelenen aydınlar, yüksek bir eğitim görmüş olmakla halktan ayrılmışlardır.
- Ancak bu aydınların halka gitmesi gerekmektedir.
- Ülkemizde kültür yalnız halkta vardır.
- O nedenle aydınlar iki amaç doğrultusunda halka doğru gitmek zorundadırlar: Halktan kültür almak ve halka uygarlık götürmek aydının temel görevidir.
- Uygarlığın anahtarına sahip olan aydınlar, halka Doğu ve Osmanlı uygarlığını değil, Batı uygarlığını götürmelidirler.
- "İçtimai halkçılık" Ziya Gökalp'ın görüşleri kapsamında dayanışmacılık anlamına gelmektedir.
- Gökalp'a göre kapitalist toplum ile sosyalist toplum sınıfsal tabana oturarak halkçılığa ters düşmüşlerdir.
- Burjuva siyaseti işçi ve köylü aleyhine olduğu için, eşitliğe ve özgürlüğe ters düşmektedir.
- Sosyalizm de halkı sırf işçi ve köylü olarak gördüğünden yine adalet ve insanlık ile bağdaşmaz.

5) Dil ve Edebiyat Konusundaki Görüşleri

- Ona göre, dil ulusun temelidir.

- Sanat, kültür, düşünce, hukuk, din gibi toplumsal bileşenler dil aracılığı ile ifade edilir.
- Ulusallaşma ancak Türk dilini yabancı dillerin etkisinden kurtarmakla gerçekleşebilir.
- Yeni Türk dili mutlaka sadeleştirilmelidir ki tüm yurttaşların anlayabileceği bir dil haline gelsin.
- Halkçılık ile dil arasında zorunlu bir etkileşim vardır.
- O nedenle dili yabancı dillerin işgalinden kurtarmak temel hedeflerden biri olmalıdır.
- Dilin sadeleştirilmesi ve ulusallaştırılması konusunda, Orta Asya Türk toplumlarını değil, İstanbul'da konuşulan Türk ağzını esas alan Gökalp, İstanbul ağzının milli dil sayılmasının Avrupa uygarlığı içinde bir Türk kültürü yaratmaya çalışan Türk ulusu açısından yararlı olacağını belirtir.
- Ziya Gökalp'a göre dil ve din ulusallığın en büyük ve en önemli bileşenleridir.
- Dil toplulukları aynı zamanda devlet ve yurt kavramlarını da kapsar.
- Dil, toplumsal yaşamın tabanı, maneviyatın dokusu, kültür ve uygarlığın temelidir.
- Dilsel bağımsızlık siyasal bağımsızlığın başlangıcıdır.
- Dilini seven ve ulusal edebiyatını, ulusal dille oluşturmaya çalışan bir toplum kurtuluşa ulaşmış demektir.
- Bu nedenle Türkçe anlam bakımından çağdaşlaştırılmalı, terim açısından İslamlaştırılmalı, dilbilgisi, söz dizimi, yazım kuralları bakımından Türkçeleştirilmelidir.
- Ziya Gökalp, Türk diline giren Arapça ve Farsça kelimelerin Türkçeden çıkarılmasından yanadır.
- Ancak Türkçeleşmiş, Türkçenin malı olmuş yabancı kelimelerin dilden çıkarılmasına karşıdır.
- Ona göre dildeki aşırı sadeleştirme çabaları, Türkçeye arılık, açıklık ve sadelik getirmek yerine, karışıklığa, dilin canlılığının kaybolmasına yol açar
- Bir dil başka bir dilden kendisinde eş anlamlısı bulunmamak koşulu ile sözcük alabilir.
- Ancak bir dil, başka bir dilden çekim, türetim kuralları, tamlama kuralları ve ekler alamaz.
- Ziya Gökalp, dil konusunda tasfiyeci, dolayısıyla katı bir öz-Türkçeci değildir.
- Türk kökenli Orta Asya toplumlarından kelime aktarılmasına bile karşı çıkmaktadır.
- Onun tüm çabası Türkçeyi her düzeydeki halkın kolayca anlayabileceği ve iletişim kurabileceği bir araç haline getirmektir.
- Temel amacı, halkla aydın, Türk toplumu ile İslam toplumları arasındaki dilsel uzaklaşmayı durdurmak ve yakınlaştırmaktır.
- Gökalp, dil konusunda ileri sürdüğü önerilerini edebiyat konusunda da sürdürmektedir.
- Buna göre eski edebiyatımız Farsçanın, yeni edebiyatımız Fransızcanın taklidiyle oluşmuş bir edebiyattır.
- Millî olmayan bu edebiyatları reddetmeliyiz.
- Bize daha yakın olan Macar ve Fin edebiyatlarını örnek almalıyız

6) Din Sosyolojisi Üzerine Düşünceleri

- Ziya Gökalp düşünsel yaşamının tüm dönemlerinde, toplumsal bir kurum olarak dine büyük bir önem vermiş ve hiçbir zaman dini geri plana atmamış; dinin toplum üzerindeki etkilerini anlamaya ve açıklamaya çalışmıştır.
- O, dinin bir inanç işi olduğunu belirtmekle birlikte, sosyolojik özellikleri ve toplumsal yararları konusunda da araştırılmasının önemini ortaya koyarak dinin bilimsel açıdan araştırılmasının önünü açmıştır.
- Din, eğitim açısından da yararlı kurumlardan biridir.
- Dini ayinler, yapıp etmeler bireyin toplumsallaşmasına yardım eder; onu bireycilikten, bencillikten uzaklaştırır, birlik ve beraberliği sağlar.
- Ekonomi, siyaset, sanat, ahlak gibi temel toplumsal kurumlardan biri olan din; ahlak, sanat, dil gibi toplumun tinsel ihtiyaçlarını karşılar.
- İlkel toplumlarda din kurumu diğer tüm kurumların görevini yerine getirirdi.
- Gelişmiş toplumlarda ise din; ekonomi, hukuk, siyaset gibi yalnız kendi alanı ile ilgili işlerle uğraşır.
- Din kurumunun toplumsal evrimleşme ile geldiği yeri gösteren Gökalp, Osmanlı toplumunda oldukça etkin bir yere sahip olan dinin rolünü sınırlandırmayı, laikleşmenin önünü açmayı denemektedir
- Bireyin ve kişiliğin gelişmesinde önemli bir yere sahip olan din aynı zamanda toplumların kaynaşmasında da etkili bir kurumdur.
- Din, toplumda bir yandan birleştirici ve kaynaştırıcı diğer yandan sosyal dönüşümü ve değişimi engelleyici özelliklere de sahiptir.
- Dinin bu olumsuz yanını gidermenin yolu onu reforma tabi tutmak ve millîleştirmektir.
- Bu amaçla, dinsel ibadetlerin dilini Türkçeleştirmek, dinsel mekânları yeniden düzenlemek gerekir.
- Ona göre din ulusal dile aktarılmalıdır.
- Dinin ulusal hayat şeklini almadığı ve laikliğin yaşam biçimine dönüşmediği toplumlarda ümmet hayatı devam eder.
- Oysa din ve devlet işleri mutlaka birbirinden ayrılmalıdır.

7) Eğitim Sosyolojisi

- Ziya Gökalp'a göre, ilkel toplumlardaki eğitim millî olmakla birlikte kısmi; bugünün eğitimi aşırı ölçüde uluslararasıdır.
- Okullarda millî kültür değil, uluslararası uygarlık verilmektedir.
- Türkiye'nin bir yanda kozmopolit, diğer yanda mektep ve medreseye dayalı eğitim sistemi, bireylerin ahlak ve özlerini bozmaktadır.
- Türkiye'de üç tip okul bulunmaktadır: Batı tipi okullar, medreseler ve yabancı okullar.
- Bir toplum bireylerine dilini, ahlakını, sanatını, tekniğini, bilimini aktaramadığı takdirde yaşayamaz.
- Toplumun bireyler üzerindeki sosyalleşme işlevine eğitim denir ve bu görev eğitim aracılığı ile yerine getirilir
- Ziya Gökalp'a göre eğitim, bir toplumda yetişmiş neslin henüz yetişmekte olan nesile fikirlerini ve hislerini vermesidir
- Milliyetçi bir eğitim anlayışını esas alan Gökalp, bireyin kültüre uyumunun eğitim, teknolojiye uyumunun ise öğretimle olduğunu belirtir.
- Bu bağlamda kültür millî, teknoloji uluslararasıdır
- Gökalp'ın temel amacı, ulusal bir içeriğe sahip eğitim politikaları üretmektir
- Ziya Gökalp, eğitimle ilgili görüşlerini daha çok Batı'ya karşı olduğu 1910'lu yıllarda kaleme aldığı için, Batı'ya yönelik sert eleştirileri içermektedir.

- Kültür ve uygarlık ayrımına dayalı görüşlerin etkisiyle, ulusal eğitim anlayışına önem veren Gökalp, uluslararası eğitimi teknik içerikli, kültürel içerikli eğitimi de ulusal çerçevede ele almaktadır.

8) Ekonomi Sosyolojisi

- Ziya Gökalp milliyetçi, korumacı, devletçi ve dayanışmacı bir ekonomi anlayışını 1910'lardan itibaren oluşturmaya başlamıştır.
- II. Meşrutiyet döneminde devletçi bir ekonomi anlayışı benimsemiş ve Batılı anlamda "millî burjuva" oluşturulması için çaba harcamıştır.
- Bu bağlamda, ulusal burjuva yaratma adına devletçiliği ve millî ekonomi anlayışını kabul eden Gökalp, sosyalizme, sınıflı toplum yapısına, sınıfsal bilincin gelişmesine karşı çıkmıştır.
- Sınıfsal dayanışma yerine mesleki dayanışmayı ve mesleki temsil sistemini esas almıştır.
- Ulusal bir burjuva sınıfı oluşturmak milliyetçiliğin temel söylemlerinden biridir.
- Gökalp'a göre hangi ulusta hükümet ekonomik sınıflara dayanırsa orada güçlü olur.
- Gökalp ekonomide zaman zaman korumacı, zaman zaman da liberal ekonomi teorilerine yakın durmuştur.
- Fransız sosyolog Emile Durkheim ve Alman ekonomist F. List'ten esinlenen bir sosyal devlet anlayışına sahip olan Gökalp'a göre ekonomide bağımsız olmadan siyasal bağımsızlık olmaz.
- Ekonomik bağımsızlık ise, bir yandan yatırım yapabilecek, üretime katkı sağlayabilecek bir millî burjuva sınıfı oluşturmakla, diğer yandan Batılı devletlerin ekonomik baskılarına son vermekle olur.

9) Batılılaşma Açısından Eski Türklerin Önemi ve Kadın Hakları

- Demokrasi, özgürlük ve eşitlikçi yaşam biçimi, kadın hakları ve benzeri alanlarda Batılı toplumlar ile eski Türk toplumları arasında paralellik kurulur.
- Bu konuların başında da kadının toplum içerisindeki eşitlikçi konumu gelmektedir.
- Ziya Gökalp, ulusal bir toplum oluşturma yolunda kadın haklarına büyük önem verir ve bu anlayışını yerleştirmek için de eski Türklerdeki kadınların sahip oldukları haklara dikkat çeker.
- Günümüzün ileri toplumlarında bulunan özelliklerinin eski Türklerde de bulunduğunu belirtir.
- Ve özellikle kadın hakları konusunda örnekler verir.
- Buna göre, eski Türklerde sihir gücü kadınlara aittir.
- Şamanizm kadınlardaki kutsal güce dayanır.
- Şamanlar başarılı olmanın yolunu kadın kılığına girmekte görürler.
- Bu nedenle eski Türklerde ana soyu çok önemli, kadınların hukuku erkeklerden daha yüksektir.
- Kadınlar birer usta binici, iyi silah kullanıcıdırlar.
- Yiğitlik konusunda erkeklerle yarışırlar.
- Kadın aynı zamanda hükümdar, kale koruyucusu, vali ve elçi olabilmektedir.
- Ana soyu, baba soyu ile eşittir.
- Bu nedenle kadın da erkekle eşittir.
- Yapılan bütün işlerde, devlette hatunun, evde eşin görüşü alınır.

10) Türk Sosyolojisine Katkıları

- Sosyoloji Gökalp aracılığı ile üniversiteye girmiş, üniversitede bir araştırma enstitüsüne ve süreli yayına kavuşarak kurumsallaşma yolunda önemli bir adım atmıştır.
- Yine Gökalp'ın yetiştirdiği ve teşvik ettiği bilim insanları onun bilimsel eğilimleri doğrultusunda birçok sosyal bilim alanını üniversitede faal hale getirmişlerdir.
- Gökalp sosyoloji dışında, diğer sosyal bilim alanlarının kuruluşunu teşvik etmekle kalmamış, sosyolojide de önemli isimler yetiştirmiş, onlar aracılığı ile Sosyolojizm ekolünü çok uzun yıllar ülkede egemen kılmıştır.
- Bunların dışında, Gökalp'ın düşünceleri başta Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere, Cumhuriyet tarihi boyunca pek çok üst düzey yönetici, aydın ve bürokrat olmak üzere geniş bir çevrede etkili olmuştur.
- Bu bağlamda, Ziya Gökalp bilim, düşün, siyasal ve sosyal alanlarda öne sürdüğü görüşleriyle Türk düşün ve siyasi tarihinin en önde gelen şahsiyeti olarak tarih deki yerini almıştır.
- Ziya Gökalp, evrimci, ilerlemeci, ve determinist bir sosyoloji ve toplum anlayışı ile Türk toplumunu, Doğu uygarlığından Batı uygarlığına, imparatorluktan ulus devlet aşamasına dönüştürme yolunda çalışmıştır.

B) PRENS SABAHATTİN'İN SOSYOLOJİK GÖRÜŞLERİ

1) Science Sociale Ekolü

- Bugünkü bilimler deney ve gözlem yönteminden doğmaktadır.
- Bu bilimlerden bir kısmı yalnız gözleme, bir kısmı da her ikisine birden dayanmaktadır.
- Science Socialeyı yaratan gözlem yöntemidir.
- Belirli bir konuyla ilgili gözlemlerin bilimsel olabilmesi için, o konuyu meydana getiren olayları ortalama olarak değil, kökten kavrayacak bir çözümleme yöntemi edinmek gerekir.
- Prens Sabahattin toplumsal sorunların gözlem yöntemiyle çözülebileceğini öne sürmektedir.
- Bunun gerçekleşebilmesi için de uygulamaya, top yekûn bir toplumsal değişmeye dayalı siyasal program önerisi getirir. Bu program aynı zamanda Anglo-Sakson toplumlarını örnek alan siyasal bir seçimi içermektedir.
- Science Sociale ekolü, daha çok aile monografisi yapan F. Le Play'ın çalışmalarından hareketle oluşturulmuştur.

2) Toplumsal Değişme Anlayışı

- Türkiye'nin yönetim sorununun çözümü, ülkenin idari yapısının merkeziyetçi yapıdan âdemimerkeziyetçi yapıya doğru değiştirilmesiyle çözülebilir.
- Prens Sabahattin, sorunların kaynağını mevcut toplumsal yapıda görmekte ve bu yapıyı değiştirmeyi hedeflemektedir
- Prens Sabahattin'in mevcut toplumsal yapı ve merkezi yönetim anlayışı karşısındaki çözümü, bütüncü toplumsal yapının ve merkezi yönetim anlayışının terk edilmesi, bireyci toplumsal yapı ile âdemimerkeziyetçi bir yönetim anlayışının hayata geçirilmesidir.
- Prens Sabahattin'e göre, maddi yapının gevşekliğinden doğan bütüncü yapı, kendine bağlı olanları üretimden çok tüketime sürüklediği için sosyal yetenek ve kişiliğin gelişmesine engel olmaktadır.
- Maddi çalışmanın sıklığından doğan bireyci yapı ise kişisel girişkenlikle etkin bir üretim doğurarak, sosyal yeteneğin gelişmesini hazırlayarak bütüncü yapılarda

olduğu gibi, kişiyi kişiye değil, özel mülkiyeti üretim uğraşılarına bağlayarak, dayanaklarını kendi kendinde bulan bağımsız ve üstün kişilerden kurulu etkin bir toplum yaratır.

- Bireyci yapı, kişisel yükselmeye, bağımsızlığa doğru kesin bir gidişe yol açar.
- Kişisel bağımsızlık sosyal hayatın üstünlüğünü ortaya çıkarır.
- Bu üstünlüğün hareket noktası ise bütünüyle manevi olan bir fikir aydınlanmasından değil, etkin bir maddi çalışma, hayatın değişen ihtiyaçlarına uyabilen bir üretim ve bunların geliştirdiği sosyal özelliklerden doğmaktadır.
- Kabile, parti, devlet gücüne dayalı sorunların bütüncül yapı içerisinde çözümlenmeye çalışılmasının, Doğu toplumlarını Batılı toplumların gerisinde bırakmıştır.
- Batı'da da tercih edilen Anglo-Saksonların toplum yapısıdır.

3) Âdemimerkeziyetçi Yönetim Anlayışı

- Prens Sabahattin toplumsal sorunların çözümünü "yapı" değişimine bağlar ve bu değişimin iki kaynağından birinin ademimerkeziyetçi yönetim biçimi olduğunu belirtir.
- Bireyci toplumlarda ihtiyaçtan doğan ve halkın kendi kendini idare etmesi sonucuna ulaşan idare tarzına, ademimerkeziyetçi yönetim denilmektedir.
- İşlerin ayrılmadığı, birbirine bağlandığı, karıştırıldığı ve gevşek yürütüldüğü; iş sorumluluğunun tanımlanmadığı ve belli bir yetkiye bağlanmadığı, yetkilerin tümüyle hükümet merkezinde toplandığı; özel hayatın ve girişkenliğin baskı altında tutulduğu, memur sınıfının tahakkümüne dayalı yönetim biçimine de merkezi yönetim denilmektedir.
- Âdemimerkeziyetçi bir yönetimde merkez, ülkenin her tarafına birden aynı emri vermez.
- Bütün işler, türüne, genişlik ve karmaşıklığına göre ayrılır.
- Bu işlerin yönetimi, yetkili kurullar tarafından, yerinde ve zamanında ayrı ayrı yüklenilerek yürütülür.
- Vilayet meclisleri, mahalli ihtiyaçlar doğrultusunda yol, köprü, okul, hastane gibi hizmet yatırımlarını bürokratik engellere takılmadan gerçekleştirirler
- Merkez dışı yönetimde mevcut vilayetler doğal ve sosyal koşullara göre, birkaç vilayeti içine alacak şekilde, bölgelere ayrılarak mahalli idare teşkilatları kurulur.
- Her bölge için bir düzenleme kurulu oluşturulur.
- "Göçebe memur" yerine, genel refah ve bölgesel bayındırlık işleri ile ilgilenecek, değişmez mahalli idareciler teşkilatı oluşturulur.
- Bölge yöneticisi ise o bölgenin en seçkin kişileri arasından seçilir
- Toplumsal faydanın en iyi şekilde sağlanması için Türkiye'nin merkez dışı bir yönetime kavuşması zorunludur.

4) Eğitim Konusundaki Görüşleri

-

5) Ekonomik Konulara ilişkin Görüşleri

-

6) Din Sosyolojisi Üzerine Görüşleri

- Prens Sabahattin, dinin de topluma olumlu veya olumsuz yansımalarının toplumsal özelliklere bağlı olduğunu iddia eder.
- Prens Sabahattin'e göre dinin toplumsal yapı ile bağıntısını görmek için aynı dinin farklı toplumlardaki uygulamalarına bakmak gerekir
- Bütüncü yapılarda kötüye kullanıldığı için bir baskı aracı olma derecesine düşen ve zamanla aynı oranda güçlü tepkiler doğuran dinler, bireyci yapılarda kişisel

bağımsızlığa saygı gösterdiği ve bu yapıyla birlikte geliştiği için büyük bir sosyal ihtiyacı karşılamakta, kamuoyunun saygısını kazanmaktadır.

- İslam dinini ilerlemeye engel sananlar da bu görüşlerinde bütünüyle aldanmaktadırlar.
- İlerlemeye engel olan İslamiyet değil, Müslüman toplumların bütüncü sosyal yapılarıdır

7) Türk Sosyolojisine Katkıları

- Prens Sabahattin'in Science Sociale ekolü adına savunduğu fikirler, Ziya Gökalp'ın toplumsal değişme adına önerdiği ara aşamalara gerek duymadan, ülkenin siyasal-toplumsal düzenini toptan Anglo-Sakson Batı dünyasına benzetmeye çalışan düşünceleri içerir.
- Prens Sabahattin'in sosyolojik görüşleri de Türkiye'de birçok devamcı bulmuştur.
- Ekolün ve Prens Sabahattin'in görüşlerini sosyolojide izleyenler arasında Mehmet Ali şevki Sevündük, Selahattin Demirkan, Tahsin Demiray, Nezahat Nurettin Ege yer almaktadır.
- Nurettin şazi Kösemihal, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Cahit Tanyol, Cavit Orhan Tütengil, Hilmi Ziya Ülken ve Ankara ekolü sosyologları da Science Sociale' dan ve dolayısı ile Prens Sabahattin'in özellikle yöntem anlayışından etkilenmişlerdir
- Ancak Prens Sabahattin'in görüşlerini uygulamalı çalışmaları ve ekolü düşünsel ve eylemsel bağlılığı ile onu en iyi şekilde temsil eden isim Mehmet Ali şevki Sevündük olmuştur.
- Ülkemizdeki düşünsel etkileri özellikle sosyoloji, eğitim, siyaset ve ekonomi alanlarında etkili olan Prens Sabahattin, her zaman bireyciliği ve girişimciliği temel alan liberal anlayışa dayanmış, toplumsal yapının mutlaka dış müdahaleyle kamucu yapıdan bireyci yapıya, merkeziyetçi yönetim biçiminden âdemimerkeziyetçi yönetim biçimine doğru dönüştürülmesi gerektiğini savunmuştur.
- Türkiye, Nizamı Cedit hareketinden itibaren Batıyı kendine örnek almıştır.

ÜNİTE SONU

AOFDersleri.com